

Vitimir Belaj i Juraj Belaj

*Sveti trokuti. Topografija hrvatske mitologije.*Zagreb: Ibis grafika – Institut za arheologiju – Matica hrvatska,
2014., 484 str.

Knjiga Vitomira i Jurja Belaja sastoji se od dvaju temeljnih dijelova. U prvome dijelu publikacije, koji nosi naslov *Pripravna poglavlja*, autori donose temeljne pojmove, uvodni pregled dosadašnjih istraživanja te artikulaciju osnovnoga koncepta *mita u prostoru*. U drugome dijelu knjige donose dvadeset primjera na kojima je primijenjen opisani teorijski koncept. U uvodnome poglavlju autori pozivaju kolege istraživače da se odupru svojem znanstvenom, skeptičnom umu te da „otvore oči i srce”. Kao sušta suprotnost tomu neformalnom pozivu na nimalo znanstveno istraživanje putovima ljudskoga emocionalnog i stvarnoga prirodnog okoliša, stoje egzaktni geometrijski likovi kojima se nastoje povezati spomenuti okoliš, odnosno ljudski, društveni i prirodni svjetovi. Trokuti o kojima Belaji pišu, naime, sasvim su egzaktnoga oblika, duljina i omjera među stranicama te precizno definiranoga kuta među hipotenzama. Sažeto rečeno, *Sveti trokuti* linije su koje povezuju točke u prostoru, a moguće ih je rekonstruirati rabeći složene odnose među predslavenskim božanstvima kao presliku odnosa među zemljopisnim točkama u prirodi. Budući da slavenska kultura nije bila pisana, važne teme o religiji slavenskih naroda generacijama su prenošene usmeno. Autori donose hipotezu, koja je prema mišljenju mnogih etnologa neupitno i obilno potvrđena, prema kojoj su se tumači tih mitoloških priča koristili točkama u prostoru kako bi slikovito opisali pojedine važne elemente mita, vjerojatno u sklopu svojih vjerskih obreda. Riječ je o pokušajima rekonstrukcije praslavenskih mitova kroz istraživanje ostataka kultova u toponomastici i topografiji. Prema tome pristupu, koji je na našim prostorima među prvima formulirao Andrej Pleterski, tri su glavne točke što sačinjavaju sveti trokut. Te tri točke posvećene su glavnim protagonistima slavenskih mitova, odnosno Perunu, Velesu i Mokoš.

U uvodnome poglavlju autori su podsjetili na temeljna istraživanja starih ljudskih zajednica. Poseban je interes pritom iskazan pitanjima o mitologiji i odnosu prema okolišu. Povezujući tako prva istraživanja i nalaze o najstarijim ljudskim zajednicama sa suvremenim genetskim analizama, autori su nastojali upozoriti na interdisciplinarni karakter ove vrste znanstvenoga rada. Ipak, glavna je, premda neizrečena, namjera autora da publikacija bude prvenstveno znanstvenopopularna. Da su se uputili u tome smjeru, nedvosmisleno se vidi i iz poziva V. Bela-

ja, u predgovoru knjige, koji je upućen *poduzetnim, neustrašivim i maštovitim istraživačima* da zanemare svoju znanstveničku skepsu te da krenu na teren *upijati* nova znanja (str. XII). Pregled genetičkih istraživanja provedenih u posljednjih desetak godina autori donose s ciljem da upozore na to da su već i neandertalci, a posebice prvi ljudi, ostvarivali neke oblike obreda pri sahranjivanju posmrtnih ostataka članova svojih društvenih zajednica. Povezujući obred sa svjetonazorom te poimanje zagrobnoga života s vjerom i mitologijom, autori zaključuju da su stare ljudske zajednice za takve apstraktne pojmove morale imati razvijenu uporabu jezičnoga sustava i jasno određena jezična pravila. Naime, bez precizne uporabe pojedinih riječi i poštivanja reda kazivanja obred neće imati očekivani učinak. Baveći se svjetonazorom i duhovnom kulturom, autori u središte izlaganja postavljaju nematerijalnu kulturu. Razumijevanje svijeta, svjetonazor i spoznaja izražavaju se apstraktnim pojmovima, koji vjerojatno nisu bili razvijeni dio vokabulara starih ljudi. Takve su se temeljne osobine svjetonazora opisivale jednako kao i osobine prirodnoga okoliša u kojemu su ti ljudi živjeli. Upravo na tome mjestu dolazimo do najzanimljivijega dijela ove monografije. Koje su to poveznice koje spajaju prirodni prostor i shvaćanje toga prostora u konceptima društvenih zajednica? Riječ je ujedno o nekima od najvažnijih pitanja u kontekstu procesa imenovanja elemenata u životnome prostoru. Autori se, međutim, upuštaju u veoma složeno objašnjavanje temeljnih koncepata pretkršćanskih društvenih zajednica. Vokabular tih zajednica, a potom i religijski pojmovnik, temelji se na skupinama oprečnih pojmova, binarnih opozicija (toplo, hladno, svjetlo, tama) uz pomoć kojih su prve ljudske zajednice opisivale temeljno uređenje kozmičkih načela.

Ukratko razlažući temeljne koncepte praindoeuropske mitologije, autori se dotiču i najranijih europskih svetih trokuta. U njima se ogleda temeljno trojstvo, odnosno *trokut vrhovnih praindoeuropskih bogova*, koje su autori artikulirali kao trojstvo božanskih osoba. Oca, Majke i Zavidnika. U praslavenskoj mitologiji ulogu vrhovnoga boga ima gromovnik Perun, a zmijoliki je Veles označen kao njegov protivnik. Treća točka u tome praslavenskom svetom trokutu drevna je Majka, odnosno Mokoš. Karakteristike tih članova, kao i njihovi odnosi, ocrtavaju se kroz oprečne jezične pojmove. Perun je jamac reda, živi gore, na vrhu (brda), na suhome (primjerice, autori donose toponime *Perunovo brdo, Borun, Perin vrh, Perjak...*), za razliku od Velesa, koji unosi nered, „penje se na goru” i otima Perunovu ženu (toponimi *Veleš, Veleševac, Mogoš, Mohokos, Mokal, Mokošica, Mokrača, Mošnica, Mukoš...*). Mokoš je žena prvomu, ali i ljubavnica drugomu te je smještena uz vodu (najčešće kakav izvor, zdenac ili rijeku), gdje se dva svijeta susreću. Međutim, u toponimiji nisu zabilježeni samo protagonisti, već postoje i dokazi samoga „božanskog boja” između Peruna i Velesa, a odražavaju se u toponimima koji su izvedeni od riječi ‘žrvanj’ (primjerice *Žrnovo, Žrnovnica, Žrnovica,*

Žrvena peč, *Žrvena pečina*) i 'trěbiti' (primjerice *Trebić*, *Trebišća*, *Trebište*, *Trebovec*, *Trebunj*, *Tribić*, *Tribišće*, *Tribižine*, *Tribohum*). Nakon dolaska kršćanstva dominantna točka posvećena Perunu, kao glavnomu poganskom bogu, nije u potpunosti zanemarena, već biva posvećena Perunovu pandanu u kršćanskoj mitologiji, odnosno u kršćanskome svetačkom panteonu. Dokaz je to da su dva kulta ipak, barem djelomično – ili prikriveno – koegzistirala. Dakako, opisana teorija nije sasvim prihvaćena u našim humanističkim znanostima. Zanimanje za tu tematiku, prema objavljenoj bibliografiji, intenziviralo se u posljednjih 20-ak godina te, kako se na prvi pogled čini, koincidira s konceptom prostornoga obrata u humanističkim znanostima. Ta se paradigma, naime, artikulirala također u sličnome razdoblju, a podrazumijeva okretanje fokusa istraživanja prema prostoru kao ključnome čimbeniku. U hrvatskoj se historiografiji ta tema uglavnom promatrala kroz prizmu kristijanizacije Hrvata, temu koja je sama po sebi veoma složena i nedovoljno rasvijetljena.

Drugi dio knjige posvećen je primjeni opisanih koncepata, a naslovljen je *Svete tročlane prostorne strukture uočene kod Hrvata*. Prva je opisana tročlana struktura u blizini Ivanca u Hrvatskome zagorju, a naslovljena je jednostavno *Trokut kod Ivanca*. Analizirajući taj prostor autori su nastojali utvrditi etimologije i pronaći najstarije toponimijske potvrde. U takvome je pristupu, pokazalo se, veoma važno pronaći i interpretacije povijesnih vrela koje su pisali hrvatski povjesničari. Stoga, pri analizi ivanečkoga trokuta autori prenose saznanja koja su na temelju povijesnih vrela donijeli Lelja Dobronić i Ladislav Šaban. Riječ je o povjesničarima koji su se veoma detaljno bavili važnim povijesnim lokalitetima sjeverozapadne Hrvatske te ih se doista može smatrati pouzdanim izvorima podataka. Iznoseći poznate podatke o povijesti ivanečkoga kraja, autori na koncu artikuliraju ideju pretkršćanskoga svetišta te povezuju vrh Ivančice, koji smatraju mjestom posvećenom vrhovnomu slavenskom božanstvu Perunu, *Ivanečki potok* koji povezuju s Mokoš te *Babinu goricu* s kapelom Sv. Duha, mjesto koje u toj konstelaciji personificira Velesa. Na ivanečki se pretkršćanski trokut nastavlja i *Lepoglavski trokut*, koji s prethodnim dijeli isti odnos kutova u trokutu te je njegova „zrcalna kopija” (str. 148). Detaljno opisujući lepoglavski kraj autori donose veći broj zanimljivih mikrotoponimijskih podataka te interpretacije nekih važnijih povijesnih zbivanja. U argumentaciji se pozivaju na postojanje većega broja malih crkava i kapelica, koje su danas već uglavnom zaboravljene. (Taj je dio terenskoga istraživačkoga rada veoma zanimljiv). Treći zagorski trokut sveden je *na ledinsku crtu* (str. 153) u Belcu, pa je stoga to poglavlje nazvano *Belska crta*.

U nastavku se autori okreću jugu Hrvatske. *Liburnijski sustav trokuta* obuhvaća trokute kod Mošćenica, *Brsečki trokut* te *Srednjoistarski trokut*. Najviše je prostora posvećeno *Strukturama pod Mosorom* te *Paškomu svetom trokutu*. Mosorske strukture, kojima se bavio i akademik Radoslav Katičić, obuhvaćaju

Žrnovnički trokut, Podstranski trokut (ili *Trokut kod Zmijskoga kamena*) i *Dolački trokut*. Paški sveti trokut najbolje je argumentiran od svih navedenih tročlanih svetačkih prostornih struktura u knjizi. Riječ je o trokutu na otoku Pagu koji su opisali Goran Pavel Šantek i Vitomir Belaj 2006. godine. Tri godine poslije G. P. Šantek objavio je članak *Paški sveti prostor, prilog tumačenju*, u kojemu je dodatno razradio početnu ideju. Članak je naišao na priličan interes akademske javnosti, a potom se za opisanu problematiku počela zanimati i šira publika. Dobro je istražen i toponim Borun u Kaštelima, kojim su se već bavili onomastičari (P. Šimunović) te neki povjesničari (T. Burić, V. Omašić). Posljednji se dio analitičkoga poglavlja knjige bavi i svetim trokutima u okolici Zagreba, na Pelješcu, Vodicama, Solinu... Bilo bi zanimljivo ovdje pročitati više i o polemikama koje se vode u vezi s obrađenom tematikom, primjerice o *Nestvarnosti viđenja Božanskoga boja Peruna i Velesa na reljefu crkve u Žrnovnici* (Mužić 2011). Analizirajući reljef crkve u Žrnovnici autor zaključuje da je na njemu prikazan sveti Juraj kako ubija zmaja te otklanja mogućnost da je na njemu prikaz slavenskoga božanstva Peruna. Autor se osvrnuo i na povezivanje svetoga *Jurja s Perunom i božanskim bojem*, zaključivši da je riječ o *zamišljanju nekih jezikoslovaca koje prerasta u mitotvorstvo*.

Na posljednjim se stranicama knjige nalazi imenik mitskih toponima uz svete tročlane prostorne strukture. Toponimi su najprije popisani u abecednome nizu, a potom podijeljeni prema kategorijama i značenju, odnosno prema poveznicama njihova značenja s elementima slavenske mitologije. Kategorije koje su uporaobljene u drugome dijelu popisa povezane su s glavnim bogovima (Perun, Veles, Velesov svijet). Na tim su stranicama popisani svi toponimi koje su autori uspjeli ubicirati i uklopiti u svoj koncept, premda motivacija koju navode autori nije uvijek sasvim točna (primjerice, imaju li doista toponimi *Zvezda* i *Crkvina veze* s Mokoš, odnosno toponimi *Majurina* sa zmijom, *Divjaki* i *Zloselo* s Velesom...).

Zaključno, u uvodnome dijelu knjige autori donose okvir svojega istraživanja, bave se podrijetlom europskih naroda, razdobljem velikih migracija te kulturnim i religijskim pitanjima u razdoblju prije velikih migracija. Nastojeći odgovoriti na pitanja o „pretcima” te baveći se, između ostaloga, i genetikom, autori u izlaganje uvode pojam jezičnih predaka. Ključan dio izlaganja odnosi se na rekonstrukciju mitologije, odnosno njezinih temeljnih elemenata. Pritom najavljuju da će, s ciljem artikulacije prahrvatskoga religijskog svjetonazora nastojati rekonstruirati povijest nekih elemenata praslavenskoga vjerskog sustava te usporediti pojedine slavenske predaje, pa čak ih i uklopiti u širi indoeuropski okvir. Baveći se, uistinu opširno, raznim aspektima religije starih europskih naroda, autori donose i podatke o najvažnijim istraživanjima te polako usmjeravaju čitatelja prema temeljnim pitanjima svoje monografije. U središtu je njihova interesa obred (kao obredni čin i tekst), koji se u starim europskim kulturama i religijama može artikulirati kroz

razna trojstva i trodijelnosti, a, naposljetku i kao utjelovljenje spomenute tripartitnosti u obliku svetih trokuta, smještenih u prostoru. Ti trokuti ne funkcioniraju samo kao religijska prizorišta, ali autori se najviše usmjeravaju prema istraživanju toga svojstva određenoga broja lokaliteta, kojima su se posvetili u drugome dijelu knjige. Raščlanjujući religijske tekstove, općenite religijske i svjetonazorske činjenice, opisuju pozicioniranje vrhovnih praindoeuropskih bogova u „svetome trokutu”. Sveto se trojstvo potom preslikava i u troslojnoj strukturi društva, u trima generacijama bogova, praslavenskom panteonu... Ipak, na polovici se uvodnoga dijela knjige autori napokon vraćaju važnijemu dijelu svoje knjige, dijelu koji bi prema njihovu vlastitu shvaćanju trebao predstavljati stvarni (znanstveni) doprinos. Okrećući se „mitu u prostoru” (str. 67) autori opisuju stanje nakon doseljenja Slavena na naše prostore. Budući da su sa sobom donijeli i svoje bogove, oni ih počinju povezivati sa specifičnim mjestima u prostoru (vrhovi, stijene, mlake, vode) kako bi mogli kazivati slavenske mitove i pokazivati na mjesta na kojima su se zbivali pojedini mitski događaji. Sažeto rečeno, te su točke bile posvećene božanskim osobama u kojima prepoznajemo Peruna, Velesa i Mokoš (str. 68). Premda se autori bave i drugim pitanjima, za njih su najvažnije opreke i osnovni principi koji se povezuju s pojedinim božanskim osobama. Stoga, dojam je da su čitatelji ostali uskraćeni za odgovore na neka pitanja iz razdoblja doseljenja Slavena i njihove kristijanizacije, na koje su autori možda mogli ponuditi svoj odgovor. Pisani su izvori iz toga razdoblja veoma rijetki, materijalni ostatci doduše nešto brojniji, stoga takvi dokazi o pretkršćanskoj duhovnosti Slavena na našim prostorima imaju izrazitu važnost. Osobito je zanimljivo, ali zasad nedovoljno argumentirano, opažanje da je važnost svetih točaka namjerno prenesena iz poganskih u kršćanska vremena. Nedvojbeno je najbolje proučena i zadovoljavajuće argumentirana pretkršćanska predaja ona o božanskome boju Peruna i Velesa, koja je ostavila velik broj toponima izvedenih od riječi kojima se opisuje taj sukob (toponimi *Perunova kosa*, *Trebišće*, *Trebinje*, *Žrnovnica*, *Žrnovo*, *Mošćenića*, *Veles* koje nalazimo na Mosoru, na obroncima Učke te kod Novoga Vinodolskog). Ujedno je riječ i o najbolje obrađenome tematskom sklopu ove monografije.

Branimir Brgles

Antun Šimčić
Jezične bilješke

Priredio i pogovor napisao Marko Samardžija
Zagreb: Nova stvarnost, 2015., 303 str.

Skupljajući građu za povijest hrvatskoga jezika između dvaju svjetskih ratova, o kojoj je temi objavio autorsku knjigu *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918. – 1941.)* (Zagreb, 2012.), Marko Samardžija u katoličkome dnevniku *Hrvatska straža* nailazi na rubriku *Jezične bilješke* koju potpisuje Antun Šimčić. Pomno prepisuje sve priloge u slijedu kako su tiskani te ih, dodajući svoj pogovor, objavljuje u zasebnoj knjizi koja izlazi u izdanju Nove stvarnosti.

Antun Šimčić (1893. – 1970.) etnički je Čeh rođen u istočnoj Moravskoj (Zářičí u Chropyně kraj Kroměříža). Potkraj 19. stoljeća Šimćikovi se roditelji sele u Ivanovčane, naselje kraj Bjelovara koje su – prvotno pod imenom Češko Selo (*Pagus Bohemicus*) – osnovali češki doseljenici. Šimčić je u Zagrebu završio klasičnu gimnaziju (1919.) te slavistiku, klasičnu filologiju i romanistiku (1928.). Za vrijeme studija radio je u Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti kao knjižničar. Od početka tridesetih godina objavljuje članke u novinama, časopisima, kalendara, zbornicima i drugim edicijama. Od kraja tridesetih prisutan je u konzorciju Hrvatska enciklopedija, koji je 1941. posebnom zakonskom odredbom pretvoren u Hrvatski izdavački (bibliografski) zavod, a nakon preokreta u Nakladni zavod Hrvatske. Godine 1948. vraća se u JAZU i ondje ostaje raditi do umirovljenja. Umro je u Zagrebu 1970.

Samardžija Šimćikov opus dijeli na: spisateljski rad (autor je knjižice *Hrvat obnovitelj Božjega Groba : Fra Bonifacije Drkolica, čuvar Svete zemlje*, Zagreb ¹1936., ²1939.), prijevode (s češkoga, francuskoga, poljskoga, ruskoga i slovačkoga jezika; najpoznatiji mu je prijevod romana *Quo vadis* Henryka Sienkiewicza), etnografske i filološke radove (objavljuje ih uglavnom u *Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena*), kritičarsko-recenzentske radove (osvrtni na kazališna, književna i filološka djela te na radove hrvatskih povjesničara), leksikografski rad (prikupljao građu za *Rječnik hrvatskog književnog jezika*, ispisivao građu za Akademijin *Rječnik*, bio suradnik *Hrvatske enciklopedije* i *Enciklopedije Jugoslavije*, radio na pripremi novoga rječnika stranih riječi, koji je trebao biti pretrađeno i aktualizirano izdanje rječnika što ga je Ognjen Prica pod pseudonimom Dragutin Kovčić objavio ¹1938. i ²1940.) i na tematski vrlo raznolik publicistički rad (piše o hrvatskoj povijesti, o numizmatici, o hrvatskim studentima na Jagiellońskom sveučilištu u Krakowu, piše čestitarske članke, nekrologe...).

Hrvatsku je jezikoslovnu kroatistiku Šimčik zadužio objavljujući devet godina u dnevniku *Hrvatska straža* jezične članke u rubrici *Jezične bilješke* te pišući „filološke minijature” u raznim časopisima u Hrvatskoj i izvan nje. Prvi članak u rubrici *Jezične bilješke* Šimčik objavljuje 22. siječnja 1932., a posljednji istoga datuma devet godina poslije (1941.). Ukupno je objavio 212 članaka. Članci izlaze neredovito – najviše ih je otisnuto (čak 53) 1940. godine. Poticaj za jezične bilješke Šimčik pronalazi u onodobnim (zagrebačkim, splitskim, beogradskim, sarajevskim) dnevnim novinama.

Knjiga što ju je Samardžija priredio počinje člankom „Činiti štetu”, koji zauzima nepune dvije stranice, a završava člančićem od osam redaka naslovljenim „Pustiti ili ostaviti”. Između njih se, na 255 stranica, nižu članci različite dužine, tematike i „intonacije”. Prilozi objavljeni u „Jezičnim bilješkama” mogu se razvrstati u više skupina: najbrojniji su savjetodavni članci (npr. „Činiti štetu”, „Na licu mjesta”, „Svako toliko”, „Bolji kao superlativ”, „Prijam, prijamni ispit”, „Manastir, kloštar, samostan”, „Skori i skorašnji”, „Zrinjski nije izginuo u Sigetu”, „Škoditi i štetovati”, „Pustiti i ostaviti”), dio je članaka objasnidbene prirode (u njima Šimčik objašnjava podrijetlo i razvoj neke riječi; npr. „Pitani dan”, „Živa”, „Fićfirić”, „Digo, digić, digan”), u nekim člancima objašnjava podrijetlo i značenje kaka narodnoga običaja, narodne izreke, riječi ili sveze riječi (npr. „Piti duhan, lulu”, „Volovska i konjska mati”, „Mrtva tetka”, „Netresk ili čuvarkuća”), u dijelu članaka dotiče se onodobnih (ne samo jezičnih) aktualnosti (npr. „Grad Vatikan”, „Maćuška Rusija”, „Peta kolona”, „Krasnaja zvijezda”). Neki članci tematiziraju frazeme (npr. „Isprašiti tur”, „Kušati sreću”), neki su kritički intonirani (npr. „Jedan sud nad jezikom zagrebačkih novinara”), a članci „Najljepši spomenik u Zagrebu”, „*O fun kaj kaj kaj* i druge jezične nemani” pisani su kao osebujne jezične humoreske.

U člancima se Šimčik kritički osvrće na *Barbarizme* Vatroslava Rožića, na jezične preporuke beogradskoga časopisa *Naš jezik* te upozorava na propuste i manjkavosti u izradi Akademijina *Rječnika*.

Nakon posljednjega članka u knjizi *Jezične bilješke* slijede priređivačeve *Napomene uz ovo izdanje* (261–268) u kojima, uz ostalo, doznajemo da priređivač donosi Šimčikove tekstove sa svim pravopisnim i drugim osebujnostima i nedosljednostima autorova idiolekta (npr. *akoprem, valjada, jugoslovenski, kritikovati, Međumurje, Spljet, tačan*) ispravljajući tek očite tiskarsko-korektorske previde i propuste. U *Napomenama* se taksativno popisuju svi članci te naslovi dopunjuju podacima o godištu i broju *Hrvatske straže* te datumu i stranici na kojoj su objavljeni. Nakon toga slijedi *Pogovor* priređivača (269–284), *Kazalo imena* (285–292) te sažetak na češkome jeziku – *Antun Šimčik: „Jezične bilješke” (Jazykové poznámky)* – u prijevodu Slavomire Ribarove. Knjiga završava *Sadržajem* te *Bilješkom o priređivaču*.

U *Pogovoru* Samardžija promatra Šimčikov purizam kroz tipologiju purističkih postupaka Georga Thomasa i zaključuje da u Šimčika nema elitnoga purizma, ludičkoga purizma ni antipurizma, da je ksenofobni purizam ovjeren tek u naznakama te da glavnina Šimčikovih purističkih prijedloga pripada arhaizirajućemu, etnografskomu i reformnomu purizmu. S obzirom na svjesne napore da se jezik kodificira i standardizira, u knjizi posve očekivano preteže reformni purizam. Samardžija zaključuje da »Antunu Šimčiku nedvojbeno pripada zapaženo mjesto među hrvatskim filozovima koji su između dvaju svjetskih ratova skrbbili o čistoći i pravilnosti hrvatskoga jezika« (284).

Znatan dio Šimčikovih članaka odnosi se na onimiju, stoga je knjiga *Jezične bilješke* osobito zanimljiva onomastičarima. U njima Šimčik tematizira ove onimijske kategorije:

- ojkonime (*Galgovo, Galdovo, Zapresečje, Ustirama, Sveti Petar Čvrstec, Kompolje, Kongora, Černovci, Bijači, Nerezište, Varaždin, Agram, Vina Gora, Vinica, Braslovje, Domaslovec, Voloder, Konjska smrt, Kalendari, Lukačev Šamac, Amatovci, Piramatovci, Dabar, Bebrina, Laška Gorica, Stomorina, Bektež, Lepoglava, Kreštelovac, Dubrovnik, Palanjek, Osojnik, Ježdovec, Bertelovci, Mrcine*)
- prezimena (*Vorošilov, Požgaj, Požežec, Čaldar, Čaldarević, Hrženjak, Artuković, Tavelić, Cazin, Samobor, Altiparmaković, Berend, Seletković, Pernar, Prenar, Mosicki, Kotlov, Sapožnikov, Čepulić*)
- osobna imena (*Tomislav, Prodan, Kupljen, Kresimir, Vilena, Gordana, Beneš*)
- nadimke (osobne: *Bašćanska ploča, Nempe, Dušica, Visoko Gorje, Lenjin, Staljin*; nadimke pojedinih naroda: *Boš, Digo/Digić/Digan*)
- etnonime i etnike (*Ugrin, Kirac, Švicar, Sočanin, Salačka*)
- horonime (*Banat, Gornja Slezija*)
- hidronime (*Ukrina, Sarababin vir*)
- imena blagdana (*Tijelovo/Brašančevo, Velja noć*)
- nesonim *Srepicar*
- hagonim *sveti Benedikt*
- hodonim *Krvavi most*
- mikrotoponim *Vražja gora*
- ime šume *Kneja*
- ime vojnoga časopisa *Krasnaja zvijezda*.

U svojim člancima onomastičke tematike Šimčik čitatelja poučava npr. da je ojkonim *Galdovo* (univerbizacijom prvotnoga imena *Galdovo Selo* sveden na pridjevnu sastavnicu) u vezi s riječju *galde* (disimilacijom nastalo od *galge* 'vješa-

la'), da valja razlikovati naselje *Bijači* kraj Trogira od *Bihaća* na Uni, da je bračko naselje *Nerezišće* (starije *Nerezi*) motivirano riječima *nerez*, *nerezina*, *nerezišće* ('zapušteni vinograd'), da je *Ugar/Ugrin* starije ime za Mađara, da je današnje naselje *Sveti Petar Čvrstec* prvotno (1551.) zapisano *Cherzthwecz*¹ te u sebi krije pridjev črstv ('čvrst'), da u Akademijinu *Rječniku* zabilježeno ime *Kukač* jest pogrešan zapis – pravilno je *Lukač* (mađarski oblik muškoga osobnog imena Luka), da ojkonomi *Dabar* i *Bebrina* imaju različitu motivaciju (*Dabar* 'dolina', *Bebrina* 'dabar'), a prezimena *Čaldar* i *Hrženjak* motivirana su raznojezičnim (turskim i hrvatskim) leksemima istoga značenja ('raž'), da je osobno ime *Beneš* pokraćenica od svetačkoga imena *Benedikt*, da instrumentalni oblik ruskoga prezimena *Vorošilov* nije *Vorošilovim* nego *Vorošilovom*...

U zasebnome se članku osvrće na dva sinonimna imena blagdana – *Brašanjevo* i *Tijelovo* iskazujući svoje neslaganje s Rožičevim tjeranjem potonjega imena »iz hrama hrvatskog jezika«. U jednome od svojih članaka bavi se ojkonomom *Zaprešić* navodeći da je njegov stariji oblik *Zapreseče* (što je tvorbena istovjetno ojkonomima *Zablatje*, *Zadubravje* i sl.), a to su ime »pokvarili (...) provizori, oficijali i drugi službenici gosposštija u okolici, koji su bili stranci i nijesu znali kako treba hrvatskoga jezika« te da bi bilo »sasvim razumno i na mjestu, kad bi se *Zapreseču* povratilo njegovo staro i pravilno ime«. Pozivajući se na Jirečeka, Šimčić vrlo detaljno opisuje toponime tvorene romanskim pridjevom *santo-* (*Stomorina*, *Sutvara*, *Sučuraj*, *Sukošan*, *Sumartin*...), koji su potvrđeni od Bara do Istre te »jasno svjedoče o tijesnim odnošajima između doseljenih Slovena i starijih Romana, kršćanskih stanovnika primorskih«.

Da su imena svjedoci svjetonazora svojih nadjevatelja, Šimčić potvrđuje opsežnim (brojnim povijesnim potvrđama popraćenim) člankom o profilaktičnim osobnim imenima *Prodan* i *Kupljen*.

Šimčić je oprezan pri tumačenju doimenskoga značenja riječi na kojoj se ime temelji. Tako npr. za *Ukrinu*, bosansku rječicu, kaže da je ime »možda u srodstvu s poljskim nazivom rijeke *Vkra* (*Wkra*), koje Brückner (...) izvodi iz litavskoga *vikrus* 'brz'«; pišući o »prezimenju blaženoga Nikole«, kaže: »Čini se, da je plemena hrvatska porodica *Tavelića* dobila svoje prezime po jednome od svojih pređa, koji je vršio službu tavelsku« (: *tavel* < lat. *tabello* 'notar, bilježnik'). Ne povodi se za pučkom etimologijom kada je riječ o hidronimu *Sarababin vir* kraj Požege (prema kojoj je vir nazvan tako jer se u »njemu utopila neka baba Sara«, nego srži da se »vir tako zove po čovjeku, koji se zvao *Sary-Baba* (turski *Žuti otac*)«.

Autor rubrike „Jezične bilješke“ u *Hrvatskoj straži* nudi i neka zanimljiva objašnjenja, te npr. ime zagrebačke uličice *Krvavi most* (most se u najstarije vrije-

---

¹ Zapravo *Cherzthwecz* (kako stoji u izvoru – Franjo Rački, *Popis župa zagrebačke biskupije 1334 i 1501 godine*, *Starine*, 4: 221 – na koji se Šimčić poziva; op. A. F.).

me zvao *Pisani most* ‘šareni most’) nije motivirano krvlju koja se na njemu prolijevala u sukobima »Kaptolomaca i njihovih susjeda purgara sa Gradeca«, nego »po krvavoj, to jest crvenoj boji, kojom je [most] bio oličen«; dokazuje da je pravilno ime hrvatskoga kralja Krešimira – Kresimir (‘onaj koji uskrišava mir ili svijet’), da bi umjesto Šleska i šleski bolje bilo reći *Slezija* i *sleski*, da je novinski naslov »Royal Air Force, noćas su i rano jutros u zoru izveli nekoliko zračnih ataka« »međumurska konstrukcija jer je načinjena po uzoru na međumurske popijevke: Mamica su štruklje pekli, meni nisu nikaj rekli«...

Govoreći o stranim imenima, Šimčik ističe da je »mnogo važnije znati, kako se koje strano ime piše, nego, kako se, vrlo često krivo, izgovara. Kad znamo ispravan način pisanja tuđih imena, lako možemo doznati, makar i kasnije, pravi izgovor; no ako krivo zapišemo po svojoj fonetici stranu riječ, teško je naći put do izvornog njena oblika u pismu«. Dotiče se i imena unesenih u hrvatski antroponimijski sustav iz literature te konstatira da zahvaljujući djelima Marije Jurić Zagorke u hrvatski antroponimikon ulazi osobno ime *Gordana*, kojemu »u jezičnoj praksi hrvatskoj (...) nema traga, ne dolazi ni toliko puta, da bismo ga mogli nazvati bijelom vranom«. Osobno ime *Vilena* (nastalo od imenice *vila*), također iz Zagorkina opusa, nije se nadijevalo jer su Hrvati vile smatrali »za opasna bića, koja znadu naškoditi čovjeku, uzeti mu oči, ruke i noge, utopiti ga u vodi«. Piscima poručuje: »Koga dakle vuče srce da komponira jedan ili seriju historijskih romana, bolje će učiniti, ako svojim osobama dade imena, kakva su bila u običaju u onom mjestu i vremenu, gdje je fabula smještena«.

U povijesti hrvatske onomastike neizostavan je spomen Maretićeve studije o imenima u Hrvata i Srba, objavljene u dvama brojevima časopisa *Rad JAZU*. Šimčik zapaža da u toj studiji izostaju prezimena nalik na toponime, tj. toponimi koji su bez ikakve formalne preinake postali prezimenima (npr. *Segedin*, *Požun*, *Gabela*, *Velebit*, *Drina*), kakvih osim u hrvatskoj antroponimiji ima i u antroponimiji drugih naroda (npr. Talijana i Židova).

Ne moramo se složiti sa svim Šimčikovim tumačenjima pojedinih imena kojima se u svojim *Jezičnim bilješkama* bavi, ali ne možemo, baveći se njima, zanemariti i njegovo tumačenje. Složiti nam se s autorom pogovora da uza sve slabosti koje danas zamjećujemo u njegovim *Jezičnim bilješkama*, »Antunu Šimčiku nedvojbeno pripada zapaženo mjesto među hrvatskim filozofima koji su između dvaju svjetskih ratova skrbili o čistoći i pravilnosti hrvatskoga jezika«.

Anđela Frančić

Marina Marasović-Alujević i Katarina Lozić Knezović
Toponimija otoka Šolte

Split: Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, 2014., 184 str.

Knjiga *Toponimija otoka Šolte* nova je toponomastička monografija koja se sustavno bavi toponimijom jednoga od naših otoka. Ova monografija izdana je 2014. g. u nakladi Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu, a autorice su dvije nastavnice s toga fakulteta, prof. dr. sc. Marina Marasović-Alujević i doc. dr. sc. Katarina Lozić Knezović.

Toponimija otoka Šolte prva je samostalna monografija koja cjelovito i sustavno obrađuje toponime otoka Šolte iako su šoltanski toponimi obrađivani i u starijim radovima, od kojih autorice posebno ističu monografiju P. Skoka *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima* (1950.) i radove P. Šimunovića. Autorice su se u analizi toponima neizbježno oslanjale na onomastičke prethodnike, ali su ponudile i mnoštvo originalnih rješenja do kojih su došle, među ostalim, i terenskim ispitivanjem lokalnoga stanovništva te istraživanjem starih katastarskih knjiga i pomorskih karata.

Knjiga se sastoji od jedanaest poglavlja. Prvo je poglavlje uvodno, a drugo, *O morfološkim obilježjima otoka Šolte*, ukratko opisuje geološku prošlost i sastav te reljefna obilježja otoka Šolte. U njemu saznajemo da se Šolta morfološki dijeli na dva dijela, (jugo)zapadni i (jugo)istočni. Toj podjeli u toponimiji odgovara podjela na Donju Šoltu i Gornju Šoltu, u skladu s prividnom putanjom Sunca i smjerom vjetra. Treće je poglavlje *O podrijetlu imena Šolta* u kojemu se s mnogo tehničkih termina detaljno opisuju mogući glasovni razvoji koji su doveli do povijesnih toponimskih likova *Olynta*, *Solenta*, *Solentia*, *Soluta*, *Sulet*. Toponim Šolta (tj. *Solenta*, *Olynta*) pripada predslavenskim toponimima, no njegovo jezično podrijetlo i etimologija nisu sa sigurnošću utvrđeni. Ipak, autorice smatraju da se u toponimu Šolta krije pretpovijesni apelativ sa značenjem 'otok'.

U četvrtome se poglavlju, *Povijesni odraz u toponimiji otoka Šolte*, pomoću odabranih toponimskih primjera prepričava povijest otoka Šolte. Na najstarije razdoblje upućuju toponimi poput *Grîpe*, postali od apelativa predromanskoga podrijetla. Tragova grčke kolonizacije nema u toponimiji otoka Šolte, a rimskom razdoblju pripisuju se toponimi poput *Basilija*, *Mîrja*, *Manaštrîново*, *Balkûn*, *Pëlegrin*, *Prômîne* itd. Na Šolti su prisutni i toponimi koji svojim glasovnim sastavom upućuju na dalmatoromansku fonologiju, npr. *Grîže*, *Komîn*, *Košjûn*. O ranome suživotu kristijaniziranoga romanskog i slavenskoga stanovništva svjedoče toponimi motivirani svetačkim imenima poput *Supëtar*, *Stomôrška*, *Stîpanska*. U šoltanskoj toponimiji očuvani su i tragovi mletačke vlasti, npr. *Lantêrna*, *Savûra*,

Katrîda, *Špirûn* i sl. Na jadranske gusare i pljačke otoka, osobito česte u 15. st., podsjećaju mnogobrojni toponimi motivirani apelativom *straža* (*Māla / Vēla / Bânčičeva straža*, *Bürina / Dônja / Smorâšnja / Zapādna Strāžica*, *Zastrāža*, *Postrāža*...), a gusarima je motiviran i velik broj uvala imena *Tatînja*. Većina šoltanskih toponima ipak je hrvatskoga podrijetla, pogotovo u unutrašnjosti, a nastali su uglavnom u 16. i 17. st. Iz mnoštva hrvatskih toponima autorice su u ovoj poglavlju istaknule neke u kojima su sačuvane riječi koje su inače nestale iz govora, npr. *Obinûš – obinuš* ‘biljka bjelušina’, *Görnje / Dônje vîne* – csl. *vinьnъ* ‘kriv’, neke koji su zbog glasovnih promjena postali neprozirni, npr. *Lestîmerova* (od osobnoga imena *Restimir*), *Polëbrnjak* (od sintagme *pod rebro*), *Svilâja* (od *Slivaja), *Sûžānj* (od pridjeva *južan*, *(*S*)*južn(j)i*) i druge zanimljive toponime.

Peto, šesto, sedmo i osmo poglavlje dominantna su poglavlja ove knjige. Svako od njih posvećeno je po jednoj šoltanskoj katastarskoj općini: Gornje Selo, Grohote, Sridnje Selo i Donje Selo. Unutar svake od katastarskih općina obrađuju se toponimi po naseljima koja joj pripadaju: naselja Stomorska i Gornje Selo u katastarskoj općini Gornje Selo, naselja Grohote, Rogač i Nečujam u KO Grohote, Sridnje Selo kao naselje i katastarska općina te naselja Donje Selo i Maslinica u KO Donje Selo. Opis toponimije svakoga od naselja počinje opisom podrijetla samoga imena naselja, za kojim slijedi obrada u pet točaka: 1. govor naselja, 2. klasifikacija toponima prema podrijetlu, 3. »strukturalna klasifikacija«, 4. »strukturalna tvorba toponima« te 5. popis i etimologije toponima odgovarajućega naselja.

Iz kratkih opisa govora naselja na Šolti saznajemo da oni pripadaju južnočakavskom (čakavskom ikavskom) dijalektu, osim govora Maslinice koji je štokavski ikavski. U središnjemu (kopnenom) dijelu otoka sačuvane su neke starije čakavske osobine (npr. stariji naglasni tip, stariji leksik) u odnosu na istočni dio otoka. Šoltanske čakavske govore obilježuju neke od tipičnih čakavskih značajki: tzv. jaka vokalnost (*jagla*, *vazest*), nazalni *ɛ dao je *a* iza palatala *j* (*jazik*, *prijat*, *zajat*, *ujat*), fonem *ž* nije dio sustava, na njegovu je mjestu *ž* (*sržba*, *svidožba*), *l* prelazi u *j*, dočeto *-m* u *-n*, praslavensko *dj daje većinom *j*, a u novije doba sve češće i *đ*, prisutne su i „čakavske“ promjene konsonantskih skupova (*šenica*, *tica*, *čela*; *maška*, *braški*) itd. Štokavski dijalekt u naselju Maslinica pod utjecajem je okolnih čakavskih govora. U njemu se primjerice također pojavljuje tzv. jaka vokalnost (*vazest*). U tome se govoru *h* češće reducira nego u čakavskim govorima, glagolski je pridjev radni tipa *učinija* za razliku od tipa *viđi* u ostalim šoltanskim govorima, praslavensko *dj dalo je *đ*, ali se čuje i *j*, maslinički je govor šćakavski, ali se pojavljuju i primjeri sa *št* itd. Šoltanski su naglasni sustavi peteronaglasni.

Klasifikacijom po podrijetlu toponimi svakoga naselja podijeljeni su na slavenske i neslavenske te na malobrojnu skupinu toponima koji u sebi sadržavaju i slavensku i neslavensku sastavnicu. Neslavenski toponimi dalje su podijeljeni na dvije skupine: u jednoj su predslavenski i dalmatoromanski toponimi, a u dru-

goj mletački, odnosno talijanski. Autorice u skupinu predslavenskih i dalmatoromanskih toponima ubrajaju one »nastale konverzijom apelativa predslavenskoga i dalmatoromanskoga podrijetla« (str. 23), pa se među njima ne razlikuju toponimi koji su nastali u predslavensko doba od toponima koji su nastali od apelativa predslavenskoga podrijetla. O tankoj granici između toponima i apelativa, odnosno o usvojenosti apelativa predslavenskoga i (dalmato)romanskoga podrijetla u lokalnim govorima svjedoče toponimi jednake strukture koji su u ovoj knjizi uvršteni u različite skupine. Primjerice, u predslavensko-dalmatoromansku skupinu uključeni su toponimi poput *Mōla u kāmenu* (SS)², *Pávina gârma* (G), *Kraj mirîne* (DS), *Na petrâle* (G), *Na kolovâji* (SS), *Na žálu* (M), *Pod grîpinu* (SS), *Pod petrâda* (GS), *Pod mōjster* (GS) itd., a u kombinirane romansko-slavenske *Grâbova gârma* (GS), *Kod kapële* (G), *Krāj kapële* (GS), *Pod bîskupa* (GS), *Pod bûže* (GS), *Više Žála* (S) te mnogi drugi. Toponim *Na vr' livèla* u Donjemu Selu ubrojen je i u predslavensko-dalmatoromansku skupinu i u skupinu kombiniranih slavensko-romanskih toponima.

U poglavljima o »strukturnoj klasifikaciji« toponima donosi se njihova podjela po izvanjezičnoj motivaciji, tj. podjela koja se uobičajeno naziva i semantičko-motivacijskom. Semantičke kategorije šoltanskih toponima podudarne su s onima drugih otočnih toponimija, pa se tako šoltanski toponimi dijele na:

- toponime motivirane osobitošću i sastavom tla (zemljopisnim terminima): *Bràska jâma* (S), *Pod klánac* (S), *Vèli dólac* (S); *Gârma* (GS, G, R, SS), *Grîža* (GS), *Kosà* (GS), *Spilska pûnta* (GS); *Grîpa* (G), *Vèli škojic* (G); *Nečùjâm* (N), *Spîlice* (N), *Stinîce* (N, DS); *Kâmena* (SS), *Vrtàča* (SS); *Dràge* (DS), *Fòša* (DS)...
- toponime motivirane izgledom, oblikom i položajem terena: *Glavîca* (S, GS), *Krîvi pût* (S); *Crñi rât* (GS), *Kùk* (GS); *Gomîlina* (G), *Ždrîlo* (G); *Bočac* (R, SS), *Timûn* (R); *Sùžanj* (N), *Tânkî ratàc* (N); *Debelàc rât* (SS), *Nožice* (SS); *Gřba* (DS), *Ôdar* (DS)...
- toponime antroponimnoga postanja: *Bârtulov mùl* (S); *Andrijino* (GS), *Ântino* (GS), *Dragòševa* (GS), *Grgâšine* (GS); *Bânčiceva stráža* (G), *Dragînjina* (G), *Kârlovo* (G); *Žiškov mùl* (R); *Mîlića ratàc* (N); *Àdrijevo* (SS), *Iza Pâula* (SS), *Livèl Lukânōv* (SS); *Šârića làze* (DS), *Žoržine* (DS)...
- toponime motivirane ljudskom djelatnošću (kulturne toponime): *Krājêv gâj* (S); *Bâšćina* (GS), *Mirîna* (GS), *Pod petrâda* (GS); *Mîrja* (G), *Zapàlišća* (G); *Bânje* (R), *Stâri ferâl* (R); *Piškêra* (N); *Bâbîn làz* (SS), *Gonjîški/Gõnjski* (SS); *Dotûrêvo* (DS), *Mějice* (DS); *Pod tûranj* (M), *Pòšte* (M)...
- toponime motivirane otočnim događajima i povijesnim prilikama: *Pèlegrîn*

² U zagradama su kratice imena naselja: S – Stomorska, GS – Gornje Selo, G – Grohote, R – Rogač, N – Nečujam, SS – Sridnje Selo, DS – Donje Selo, M – Maslinica.

- (S), *Stráža* (S, SS); *Čatrnja* (GS), *Strážica* (GS, DS, M), *Tatinja* (GS, G); *Kaštilac* (DS)...
- toponime motivirane duhovnim životom: *Stomôrska* (S), *Križice* (S); *Päzigräd* (GS), *Pod möjster* (GS), *Šemenârij* (GS); *Abâtovo* (G), *Basilija* (G, SS), *Frâtri* (G); *Supëtâr* (N); *Göspîno* (SS), *Pod svëti Mioîl* (SS); *Svëta Jëlë* (DS); *Pod crkvôn* (M), *Stîpanska* (M)...
  - toponime motivirane društvenim životom: *Igrâlišce* (G), *Râdovânje* (G)...
  - toponime motivirane biljnim pokrovom (fitotoponimi): *Konopjica* (S, G), *Travičina* (S); *Grâbova* (GS), *Kadûjica* (GS); *Blitvišce* (G), *Žûkova* (G), *Oskorûšica* (G); *Rogáč* (R); *Ispo' sêdân böri* (N); *Pod orîh* (SS); *Mâslinica* (M)...
  - toponime motivirane životinjskim svijetom (zootoponimi): *Govêdica* (GS), *Pod golubînja gârma* (GS), *Zmajînac* (GS); *Medvidova* (G); *Közjak* (SS), *Pod sôkole* (SS)...
  - toponime motivirane vodom: *Dólac kod bočâte* (S), *Vrújak* (S); *Sipûja* (GS), *Studënac* (GS), *Vránjac* (GS); *Lökva* (G), *Vodotôčina* (G); *Šipîc* (SS); *Šipôva* (DS)...
  - toponime određene odnosom prema drugim toponimima: *Stráža – Postráža* (S), *Žálo – Više Žála* (S); *Dîmilo – Pod Dîmilo* (GS), *Mâla golubînja gârma – Pod golubînja gârma – Vëla golubînjâ gârma* (GS); *Grâdac – Gradâška* (G), *Pêculovo – Pêculova gârma* (G); *Krâjna – Vëli dil Krâjne* (SS); *Ôdar – Na pût za Ôdar* (DS)...

Na kraju svakoga potpoglavlja o »strukturnoj klasifikaciji« toponima pojedina noga naselja ispisani su apelativi za prirodne vrste terena od kojih su postali toponimi. Među šoltanskim toponima česti su oni koji se tvore od poznatih apelativa poput *bok* (*bočac*, *bočić*), *brdo*, *brig*, *dolac* (*dočić*), *gaj*, *glava* (*glavica*), *garma*, *gnjila* (*gnjilina*), *jama* (*jamina*), *kamenica*, *punta*, *raka*, *rat*, *ratac*, *spila*, *studenac*, *vala*, *žalo* i dr.

Nakon »strukturne klasifikacije« toponima slijedi klasifikacija toponima po »strukтури tvorbe«. Kako je već uobičajeno u hrvatskoj onomastičkoj literaturi, i šoltanski se toponimi dijele na jednorječne, dvorječne i višerječne. Jednorječni se dalje dijele na jednostavne (*Bôč*, *Čatrnja*, *Jâma*, *Râžanj*...), izvedene (*Bočić*, *Prâžac*, *Kâlinîca*, *Pravdâča*...), pridjevne (*Dubôka*, *Frâničëvo*, *Pastîrska*, *Sôkolovo*...), prefiksalne (*Nâdastîne*, *Postráža*, *Uzâlokva*, *Zavânje*...) i sraslice (*Päzigräd*, *Prčëratâc*, *Râvnilaz*, *Vânjadoca*...). Dvorječni se toponimi dijele na one s pridjevom (*Bëgove smôkve*, *Görnje Pečîne*...), s imenicom u genitivu (*Blagâiça gúvno*, *Kosâ Balkúna*...), s prijedlogom (*Ispo' Svilâje*, *Kod krîža*, *Na petrâle*...) te u jukstapoziciji (*Gâj Tatinja*, *Pôšta Grmëj*, *Žûkova dolac*...). Kod višerječnih toponima razlikuju se oni s prijedlogom (*Kod Slâdovica Trzânac*, *Čâkunovo pod*

Stärine, Vřtāl iza Kránjčeve küćē...) i oni u jukstapoziciji (*Båbino Vånji dólac, Šipõva Bûrnjĩ gãj...*). Na kraju obrade toponimije svakoga naselja donose se popis i etimologije toponima toga naselja u kojemu se za svaki toponim navodi njegov sadržaj, jezično podrijetlo te poneki drugi komentar.

Deveto poglavlje donosi popis šoltanskih toponima, ponovno po naseljima, a deseto popis korištene literature. Jedanaesta je cjelina knjige samostalni zemljovid Šolte s upisanim toponimima koji su izradile autorice knjige. Knjiga je oplemenjena i visokokvalitetnim fotografijama otoka Šolte s kopna, mora i iz zraka koje su snimili Zoran Alajbeg, Ivo Pervan te jedna od autorica, Marina Marasović-Alujević.

U novije je doba hrvatska onomastička bibliografija obogaćena nizom monografija s temom hrvatske otočne toponimije sjevernodalmatinskih otoka (izdanja Centra za jadranska onomastička istraživanja Sveučilišta u Zadru), pa nas osobito raduje da se popunjava i toponomastička bibliografija srednjodalmatinskih otoka. Sustavna i stručna, knjiga *Toponimija otoka Šolte* dokumentira djelić hrvatske toponimije i doista zaslužuje pozornost leksikografa i onomastičara, Šoltana, dijalektologa, etnologa, povjesničara, arheologa, geografa i biologa, kojoj se autorice nadaju.

Dubravka Ivšić

Domagoj Vidović

Metkovski prezimenski mozaik

Metković: Gradsko kulturno središte Metković, 2014., 233 str.

Godine 2014. Gradsko kulturno središte Metković objavilo je knjigu *Metkovski prezimenski mozaik* Domagoja Vidovića. Knjiga je to složena od članaka o metkovskim prezimenima koje je autor objavljivao u *Metkovskome vjesniku* od 2008. do 2013. te u *Vrutku* i *Glasi Hutova*. Nastavljajući tradiciju hrvatskih onomastičara da široj javnosti približi, u prvome redu rezultate, a onda i metodologiju vlastitih onomastičkih istraživanja, Domagoj Vidović u člancima obrađuje više od 430 prezimena. Poštujući pravilo da se o drugome može govoriti i što reći tek kad se dobro upozna sebe, autor se u ovoj knjizi bavi sobom, odnosno svojim prvim zavičajem – Neretvanskom krajinom, uspoređujući ga gdjekad sa svojim drugim prvim zavičajem – Bračem. Znamo li da je Domagoj Vidović dobitnik Godišnje nagrade za popularizaciju i promidžbu znanosti u području humanističkih znanosti za 2014. godinu, s pravom možemo zaključiti da je ova knjiga, naravno i članci na temelju kojih je napisana, bila veoma važan razlog zasluženomu dodjeljivanju te ugledne nagrade.

Knjiga *Metkovski prezimenski mozaik* ima 233 stranice. Sastoji se od sljedećih poglavlja: *Predgovor* (str. 5), *Jure i Đure – koji je naš, a koji vaš* (7–10), *Metkovska prezimena u brojkama* (11–18), *Jeramaz i Crnčević – prezimena bratska* (19–22), *Lipa -ajo roda moga: Veraja i Talajić – dva „endemska” neretvanska prezimena* (23–27), *Od starih Metkovića do Nikice Medaka Mede (I. dio)* (28–32), *Od starih Metkovića do Nikice Medaka Mede (II. dio): „Medna” prezimena Medak, Medić i Medar* (33–36), *Jelčić, Barišić, Gabrić i Pače* (37–41), *Stariji pravoslavni rodovi u Metkoviću* (42–46), *Ljetni đir – veze između Brača i Metkovića* (47–50), *Metkovski BMW: Bulum, Matić, VidoVić* (51–55), *Bebić, Gluščević, Jelaš i Puljan* (56–60), *Čovječe, ne ljuti se ili što znače metkovska prezimena* (61–73), *(Ob)radujte se, narodi: Obradović, Martinović, Domazet i Bošković* (74–79), *Od fra Luke, preko popa Luke, do Vlatka Menixa i nazad* (80–84), *Od fatalne Bebićke do Mršanova vina: Hajný, Perleta, Brečić i Kuran* (85–89), *Je li da Milan nije u Italiji – Milan, Noglica, Bjeliš i Baće* (90–94), *Priče iz davnine: Matić, Magzan, Bilan i Dominiković* (95–99), *Bukvić, Kljusurić, Jurković i još malo o Magzanima* (100–104), *Od Srijeteža do Atene: Mustapić, Ilić i Ivanković* (105–109), *Jerković i Kiridžija* (110–114), *Prezimana sela Dubravica* (115–124), *Ljetu je kraj* (125–129), *Od Raič-arambaše do Pere Brice i Slavka Goluže* (130–134), *Batinović i Vrnoga* (135–139), *Krstičević i Tošić* (140–144), *Komazin i Kaleb* (145–149), *Puljević i Grmoja* (150–154), *Od Crne Gore do Neretve* (155–159), *Borovci, Primorci i Dalma-*

tini (160–164), *Malo o rodu Mustapić* (165–167), *Adio, ljetu* (168–172), *Pavlovići i rodovi nastali od njih* (173–177), *Sto Vica Pavlovića* (178–182), *Sveti Jure, riješi me lekture* (183–187), *Šjor Jozo navija za Lecce – Marević, Sočivica i Vasilj* (188–192), *O napretku u medicini i fizici ili od Hajvaza do Vekića* (193–197), *Panonski mornari i majstori šijači – Deaci i Nikolići* (198–202), *Slivno slavi 730. rođendan!* (203–204), *Malo stvorenja za mnogo sporenja* (205–210), *Metković s Drinu i Savu* (211–215), *I otpusti nama duge naše* (216–220), *I otpusti nama duge naše (2. dio)* (211–226). Na kraju je knjige izrazito korisno i pedantno složeno *Kazalo prezimena* (227–233).

Sami naslovi poglavlja otkrivaju da je riječ o popularno-znanstvenim prilozi-
ma, a čitanjem se potvrđuje da je u cijeloj knjizi uočljiva stilsko ravnoteža među
književnoumjetničkim i znanstvenim stilom te zacrtana trodjelna struktura čla-
naka: »u početku malo o sebi i svemu što se događalo, pa u sredini koliko je mo-
guće ozbiljno da bismo na kraju članak začinili opet nečim ležernim«. To su ra-
zlozi zbog kojih su „neretvanski” tekstovi Domagoja Vidovića privlačni čitatelji-
ma različitih obrazovnih profila i razina, a rado ih čitaju i oni koji s Neretvom ne-
maju nikakva doticaja. Ovom knjigom autor pomaže prosječnom zainteresira-
nom nositelju kojega od istraživanih prezimena naučiti osnovno o podrijetlu pre-
zimena, migracijama ljudi koji su ga nosili, odnosima s drugim prezimenima i no-
siteljima drugih prezimena, ležerno iznoseći složene jezične, povijesne ili demo-
grafske činjenice. Cijelom knjigom upravlja Huizingin *homo ludens*, koji pedant-
ne i štire bilješke iz različitih matica pretvara u živ razgovor autora i čitatelja s
kojim se razgovara, s kojim se igra.

U poglavlju *Jure i Đure – koji je naš, a koji vaš* autor pokazuje da su osobna
imena *Juraj* i *Đurađ*, kao inačice grčkoga imena *Geōrgios*, rano potvrđena »na
našim prostorima«, kako bi autor rekao. Već u tome poglavlju pokazuje koliko je
mukotrpan istraživačev put koji dovodi do zaključka da su oba imena „naša”: va-
lja poznavati povijest, povijest jezika, dijalektologiju, tragati u maticama te u sta-
rim tekstovima tražiti potvrde koje će dovesti do dobrog tumačenja. Povezati uz
Jurja i *Đuru*, *Zoru* i *Džoru* može se samo nakon mnogo traganja, kritičkim čita-
njem starih zapisa i tekstova. Da bi se, recimo, doznalo išta o imenu *Kalođurađ*,
valjalo je zaviriti u *Spomenike srpske*, gdje je listina napisana 4. travnja 1454. go-
dine u Kotoru: »...i Kalođurađ Đurašević iz Crvnice od sebe i od svojijeh sinova
od druge strane, za koji neugođaj rečeni uguman i kaluđeri za sebe i za ime reče-
noga monastira pitahu prema i suprotiva Kalođurđu Đuraševiću iz Crvnice više
rečenomu i njegovu dijeci, jere da rečeni Kalođurađ i njegovu sinove nezaduožno,
suprotiva razlogu od pravde držahu jedan mlin rečene crkve i monastira, koji jest
u Crvnicu na mjesto, zove se Orahovo, koji jest svrhu zemlje i vode rečene crkve
ali monastira, koji mlin jest...«.

Poglavljem *Metkovska prezimena u brojka*, na temelju analize brojnosti metkovskih prezimena od 1948. do 2001., pokazuje promjene u sastavu i brojnosti nositelja metkovskih prezimena, znatnijemu rastu broja doseljeničkih hercegovačkih prezimena ali i o rastu dvorječnih prezimena »što svjedoči o sve većoj želji Metkovki da zadrže djevojačka prezimena (npr. Cigrovski Kljusurić, Glušćević Kozina, Jurišin Bjeliš, Nuić Vučković, Vuica Glaviškić itd.)«.

Jedno od najstarijih zapisanih imena u metkovskoj matici krštenih jest prezime *Jeramaz*, a prema upisu se vidi da je nadimačkoga postanja – zapisan je *Miho Crnčević* zvani *Jaramaz*, doseljen iz Vidonja u Metkoviće. Nasljednici dotičnoga *Mihe* pisali su se i kao *Crnčevići* i kao *Jaramazovići*. O tim prezimenima bratskim D. Vidović piše u poglavlju *Jeramaz i Crnčević – prezimena bratska*. Nadimak *Jaramaz* dolazi iz turskoga *yaramak* ‘vrijediti, valjati’. Ovdje valja istaći da je *yaramak* dalo *yaramaz* ‘nevrijednik, nevaljalac’, a taj su nadimak prema predaji *Crnčevićima* nadjenuli Turci.

U poglavlju *Lipa -ajo roda moga: Veraja i Talajić dva „endemska” neretvanska prezimena* autor se bavi dvama prezimenima koja su svojim jezičnim izrazom i nositeljima vezana isključivo uz neretvanski kraj, a tumači ih tako da prezime *Veraja* povezuje sa svetačkim imenom *Veronika* (*Vera* + *-aja* < lat. *Veronica*), a *Talajić* s osobnim imenom *Talaja* (< *Tale* < *Tadija* < grč. *Thaddaios*).

„Medna” prezimena tema su dvaju poglavlja: *Od starih Metkovića do Nikice Medaka Mede (I. dio)* te *Od starih Metkovića do Nikice Medaka Mede (II. dio)*: „Medna” prezimena *Medak, Medić i Medar*. Veoma zanimljive analize potkrijepljene brojnim potvrdama prinos su pregledu povijesti cijeloga kraja, uz brojne poveznice sa širim područjem s kojim je stanovništvo migracijski vezano (npr. Konavle). Ova su dva poglavlja ujedno i mali tečaj onomastike za širu publiku gdje autor precizno i jasno govori o motivaciji pojedinoga prezimena, o tvorbi prezimena od rodnoga imena ili prezimena u Dinaridima, razvoju prezimena od *Medakovića* do *Medaka*, o podrijetlu *Medića* i *Medara*.

U poglavlju *Jelčić, Barišić, Gabrić, Pače* autor se dotiče jednoga od najstarijih rodova neretvanskoga kraja: *Jel(i)čića*, koji su se kao predtursko bosansko plemstvo raselili iz Mostara po Hercegovini. Prvi zapis da su se doselili u Neretvansku krajinu nalazi se u zaostroškim maticama (bez naznake podrijetla) 1678. godine. „Braća po podrijetlu Jeličićima” jesu *Barišići* iz Vidonja za koje autor veli da su se iz neretvanskoga kraja doselili u Vrlički, nakon čega ih se dio opet vratio uz Neretvu, što je donekle u suprotnosti s tvrdnjama *Barišića* koji govore da su rodom iz Vrlike. *Barišići* su rasprostranjeni širom Hrvatske, njihovo je prezime 30. po brojnosti, a nalaze se većinom u Slavoniji, Dalmatinskoj zagori te u većim gradovima. U ovome poglavlju obrađuju se i prezimena *Pače, Pačić* i *Gabrić* te se pokazuje da su se *Gabrići* prvo prezivali *Pače* ili *Pačić*. Za prezime *Pače* pretpostavlja da najvjerojatnije dolazi od svetačkoga imena *Pavao*, a za *Gabrić* od *Gabrijel*.

Prvi pravoslavni rodovi, koji se spominju još u osmanlijsko vrijeme, u neretvanskome su kraju *Knežići* i *Žarkovići*, a široj su javnosti s onomastičkoga stajališta moguće najzanimljivija *Bojbaša* i *Šukovez*, dva prezimena koja se nalaze samo u neretvanskome kraju, a ako su izvan toga kruga, potomci su neretvanskih. O tim i drugim prezimenima pravoslavni rodova (npr. *Popovac*, *Arnaut*) autor piše u poglavlju *Stariji pravoslavni rodovi u Metkoviću*.

Poglavljem *Ljetni dir – veze između Brača i Metkovića* D. Vidović skočio je do rodnoga otoka svoje matere – do Brača. U tome poglavlju analizira bračka prezimena *Eterović*, *Štambuk*, *Jakšić*, *Dominis*, *Gospodnetić* i *Šćepanović*, nastavljaajući povijesnu vezu Otoka i Neretvanske kneževine, vezu koja traje do današnjih dana.

U poglavljima *Metkovski BMW: Bulum, Matić, VidoVić te Bebić, Gluščević, Jelaš i Puljan* obrađuju se prezimena koja se najčešće povezuju uz Neretvansku krajinu: *Bulum*, *Matić*, *Vidović*, *Bebić*, *Gluščević*, *Jelaš* i *Puljan*. Neka više, neka manje. Od svih njih *Bulum* je najzanimljivije, a autor ga izvodi iz vlaške (balkanskoromanske) riječi *bulumac* ‘soha’. Prezime *Matić* izvodi iz *Mato* < *Matej*, a za prezime *Vidović* ne može ustvrditi potječe li od imena *Vidoslav*, a koje se povezuje s pretkršćanskim bogom *Svevidom*, ili pak sa svetačkim imenom *Vid*. Nositelji tih obaju prezimena u Metković su se doselili iz Vidonja. Za tumačenje motivacije nastanka prezimena *Bebić* autor se priklanja gledištu M. Nosića koji to prezime povezuje s rumunjskim antroponimnim korijenom **Beb-* i albanskom riječju *bebë* ‘zjenica’, za razliku od tumačenja P. Šimunovića koji prezime *Bebić* povezuje s imenicom *bebo* ‘malo muško dijete’. Prezime *Gluščević* nadimačkoga je postanja i povezuje se s apelativom *glušac* ‘gluha osoba’, a *Jelaš*, prema D. Vidoviću, potječe od ženskoga imena *Jela* (< *Jelena*). Prezime se *Puljko* vezuje uz staro osobno ime *Puljko*, a nositelji toga prezimena živjeli su u neretvanskome kraju i za vrijeme osmanlijske vladavine.

Poglavlje *Čovječe, ne ljuti se ili što znače metkovska prezimena* odudara od ostalih poglavlja po tome što donosi sustavan prikaz metkovskih prezimena ustrojen tako da se prvo donose prezimena nastala od osobnih imena, potom prezimena nadimačkoga postanja, slijede prezimena od naziva zanimanja, prezimena nastala od etnika i etnonima i na koncu prezimena nejasne ili nepoznate motivacije. Ovo je poglavlje polazište svakomu budućem proučavanju metkovskih, neretvanskih, hrvatskih općenito, prezimena. Svakako su zanimljivi pokušaji tumačenja dvaju „nejasnih” prezimena: *Čerlek* i *Komazin*, ali veoma je teško išta zaključiti dok ne postoji baza sufikasa čestih u nadimačkim tvorbama s pridruženim značenjima. Podrijetlu nositelja i prezimenu *Komazin* autor se vraća i u poglavlju *Komazin i Kalebi*. Prezime *Kaleb* izvodi se iz apelativa *kaleb* ‘galeb’, a potomci su *Ilića* iz zaseoka Zastinje u Pasićini, a koji su se doselili u Gradac 1607. godine.

U poglavlju (*Ob*)*radujte se, narodi: Obradović, Martinović, Domazet i Bošković* autor se bavi, kako kaže, „božićnim prezimenima”, *Obradović* i *Bošković*. Oba su ta prezimena motivirana osobnim imenima: *Obrad* i *Boško*. Prezime *Obradović* nekad su nosili i doبرانjski *Domazeti*, a prezime je *Domazet* motivirano apelativom *domazet* ‘priženjenik’. Uz pedantno tumačenje migracijskih tijekomova nositelja navedenih prezimena, veoma je vrijedan prinos ovoga poglavlja tumačenje naglasnih varijanata prezimena *Obradović* i *Martinović*. Naime, u Zažablju se ta prezimena naglašuju *Ôbradović – Mârtinović*, dok se u gradu Metkoviću naglašuju *Obrádović – Mârtinović*, pri čemu se taj naglasak drži gradskijim, gospodskijim. Autor pokazuje da je upravo zažapski naglasak stariji i u skladu s hrvatskom naglasnom normom, dok je gradski metkovski naglasak češći u srpskim govorima.

Poglavlja *Od fra Luke, preko popa Luke, do Vlatka Menixa i nazad* i *Od fatalne Bebičke do Mršanova vina: Hajný, Perleta, Brečić i Kuran* donose tumačenje značenja i podrijetlo sljedećih prezimena: *Vladimir, Popović, Baćilo, Hajný, Perleta, Brečić* i *Kuran*. Među navedenima svakako će manje upućeni čitatelj ponajprije htjeti doznati ponešto o prezimenima *Baćilo, Hajný* i *Kuran*. Izrazitom lakoćom pisanja D. Vidović ovim dvama poglavljima dokazuje koliko je marljiv istraživač i veliki zaljubljenik u svoj kraj. To se pokazuje ne samo u literarnome dijelu teksta, to se vidi i iz znanstvenoga. Tumačeći prezime *Baćilo* dolazi do prezimena *Sprčić*, kako su se *Baćili* prije prezivali, te sve poentira tumačenjem da je *Baćilo* u vezi s imenicom *baća(k)* (< baća, braco ‘mali brat’), a *Sprčić* s imenicom *sprčko* ‘nespretnjaković’. Prezime *Hajný* češkoga je podrijetla i autor u tekstu donosi životni put njegovih nositelja u Hrvatskoj. Prezime *Kuran* dovodi se u vezu sa šaljivom riječju za dijete, a nositelji toga prezimena danas žive u Kobiljači (nekoć Dubravi).

U poglavlju *Je li da Milan nije u Italiji – Milan, Noglica, Bjeliš i Baće*, tumačeći prezimena iz naslova, Vidović se oslanja na povijesne podatke, rasvjetljujući tako predajna tumačenja pojedinih prezimena. Primjerice, za prezime *Baće* tvrdi se da je talijanskoga podrijetla, a Vidović za nositelje toga prezimena kaže da su se u Metković doselili najvjerojatnije iz susjedne istočne Hercegovine ili Dubrovačkoga primorja. Zanimljivo je autorovo tumačenje prezimena *Bjeliš*, za koje veli da je moglo nastati od dvočlanoga slavenskoga imena *Bjeloslav*, ali ga se može povezati i s višeznačnim apelativom *bjeliš* ‘vrsta trave’ i ‘mlađ ribe skobalj’, koje je puno Skadarsko jezero. Teško je vidjeti kako vrsta trave može motivirati čovjekov nadimak ili prezime, a kamoli mlađ ribe skobalj. Možda bi se prezime *Bjeliš* moglo tumačiti drugačije, primjerice kakvim fizičkim obilježjem njegova nositelja, npr. plavokosošću, usp. kaštelansko prezime *Biliš-k-ov* (a i u Klisu se apelativ za čovjeka plave boje tjelesnih dlaka izvodi sličnim sufiksom, -uš: *biluš*). Dok ne postoji tvorbena baza hrvatskih prezimena, ne možemo znati je li se koje dvočlano slavensko ime skratilo s pomoću sufiksa -iš te je li se i zašto tkogod prozvaao

prema nazivu trave. Autor nam svojom knjigom upravo zacrtava put prema odgovorima na ta pitanja.

U poglavlju *Priče iz davnine: Matić, Magzan, Bilan i Dominiković* autor se ponovo vraća starim katoličkim metkovskim rodovima, a nastavlja u poglavlju *Bukvić, Kljusurić, Jurković i još malo o Magzanima*. U obama poglavljima autor pokazuje odlično poznavanje prošloga i sadašnjega stanja metkovskih prezimena, tijesnu vezu cijeloga neretvanskoga kraja, poglavito vezu Zažablja i Popova s Metkovićem. U drugome se poglavlju autor opet okreće akcentuaciji te upozorava na stariji akcent *Jŭrković, Stânković* iako se u Metkoviću čuje »mlađi i jezično nezanimljiviji lik *Jŭrković*«.

Razgranat rod u neretvanskome kraju – *Iliće, te Mustapiće i Ivankoviće* D. Vidović obrađuje u poglavlju *Od Srijeteža do Atene, Mustapić, Ilić i Ivanković*. Pokazuje supostojanje prezimena *Mustafić i Mustapić* u 18. stoljeću te da je prijašnje prezime *Mustapića* bilo *Đŭrđević*. *Mustapića* se autor dotiče i u poglavlju *Malo o rodu Mustapić*.

Jerkoviće i Kiridžije obrađuje u tako naslovljenome poglavlju, a u *Prezimenima sela Dubravica* donosi iscrpan popis prezimena i broj nositelja pojedinoga prezimena s preciznim opaskama o migracijama njihovih nositelja. Govori se u tome poglavlju o *Merdžanima, Mijićima, Lozićima, Obšivaćima, Čolakovićima...*

Ljetu je kraj poglavlje je predaha od onomastike u kojemu se ogleda autorov književni dar i veliko poznavanje hrvatske dijalektologije. Moglo bi se reći da je ovo poglavlje ključ cijele knjige: imena, ljudi, Neretva i Brač, povijesti bez odraza koje – nema sadašnjosti. *Adio, ljetu* također nosi notu nužnosti i trajne melanholije.

U poglavljima *Od Raič-arambaše do Pere Brice i Slavka Goluže te Batinović i Vrnoga* autor tumači postanak i podrijetlo prezimena *Raič*, koje je, kao i *Rajčević*, nastalo od osobnoga imena *Rajko* (< *Radoslav*), a *Goluža* od *goluz* 'sladokusanj'. Prezime *Batinović* izvodi se iz apelativa *batina*, a *Vrnoga* je nadimačko prezime motivirano mjestom stanovanja nositelja prezimena, stanovali su *vrh noge* ('poviše polja').

U poglavljima *Krstičević i Tošić*, zatim *Puljević i Grmoja, Borovci, Primorci i Dalmatini, Šjor Jozo navija za Lecce – Marević, Sočivica i Vasilj* te *Panonski mornari i majstori šijači – Deaci i Nikolići* autor tumači rodove i postanak prezimena navedenih u samim naslovima. Svako od tih prezimena protumačeno je svojim migracijama, obiteljskim odnosima i poviješću te uz svako donosi onomastičko, dakle lingvističko, tumačenje motivacije i tvorbe.

U poglavljima *Pavlovići i rodovi nastali od njih i Sto Vica Pavlovića* D. Vidović okreće se prezimenu *Pâvlović* i rodovima koji su se u Neretvu u većemu dijelu doseljavali iz istočne i zapadne Hercegovine. Autor pretpostavlja da je u Popo-

vu vjerojatno matica većine istočnohercegovačkih *Pavlovića*. Tri najstarije obitelji *Pavlovića* u Metković su se doselile iz Gabele, Gorice i Gradca.

Prezimenima *Hajvaz* i *Vekić* autor se bavi u poglavlju *O napretku u medicini i fizici ili od Hajvaza do Vekića*. Prezime *Hajvaz* izvodi se od turskoga apelativa *ayvaz* 'sluga koji pomaže i čisti u kuhinji, kupuje namirnice i služi jelo', a *ajvazi* su nekoć pomagali liječnicima na ratnim brodovima. Etimološki rječnici govore i da je apelativ *ayvaz* nastao od osobnoga imena armenskoga zarobljenika *Ivaza*. Samo prezime *Hajvaz* postalo je od obiteljskoga nadimka obitelji *Bogdanović* sa Zelenikovca kod Hutova. *Vekići* su pak u Metković stigli iz Kozičkih Poljica kod Vrgorca.

U poglavlju *Od Crne Gore do Neretve* problematizira se dolazak starijih metkovskih rodova iz Crne Gore u Neretvu, uz napomenu da su ti dolasci bili prije više stotina godina.

U poglavlju *Sveti Jure, riješi me lekture* autor se bavi prezimenom *Galović* te *Koljbabić* i *Vatović*, a u slavljeničkome *Slivno slavi 730. rođendan!* autor malom onomastičkom opaskom na prezime *Tolić* koje je postalo od imena *Tolislav* dolazi do teksta koji u latinskome prijepisu i prijevodu na hrvatski potvrđuje 730 godina spomena Slivna.

Malo stvorenja za mnogo sporenja zanimljivo je poglavlje u kojemu autor na duhovit način zahvaća različite teme iz hrvatske prošlosti (ali i sadašnjosti). Naravno, sve sa zgodama o prezimenima (npr. *Putica* ili *Arstić*). Ovo poglavlje pokazuje da je svaki dobar onomastičar ujedno i dobar dijalektolog. Slično je složeno i poglavlje *Metković s Drinu i Savu*, u kojemu se obrađuju *Glušci* i *Metković* u Mačvi te istražuje njihova veza s Neretvom.

Dva završna poglavlja knjige, s istim naslovom, *I otpusti nama duge naše*, zaokružuju sliku metkovskoga prezimenskog mozaika. U njima autor donosi pogled na neretvanski kraj s povijesnoga gledišta, govori o odnosu hrvatske, srpske i crnogorske tradicije nadijevanja imena, dotiče se pojedinačnih prezimena (*Glavinić*, *Šuman*), zaokružuje sliku mozaika kojega kockice čine hrvatski sloj te osmanlijski i mletački akcent na njemu.

Knjiga *Metkovski prezimenski mozaik* Domagoja Vidovića spomenik je kraju i ljudima. Pisana stilom u kojemu se isprepleću književnumjetnički i znanstveni stil novost je u hrvatskoj onomastici. Čitatelji kojima su bili namijenjeni članci na temelju kojih je knjiga napisana, mogli su na lagan način mnogo naučiti o sebi i drugima, ali i o znanosti na koju nisu ni računali prije nego što su počeli čitati Vidovićeve članke. Dijelovi u kojima se autor obraća određenomu pojedincu na tragu su bilježaka na marginama starih rukopisa koje je svatko čitao na svoj način: onaj koji piše onomu kojemu piše na jedan, a oni koji čitaju to izravno obraćanje na drugi, sebi svojstven, način. Šteta da na koncu nema osnovnoga popisa

literature ne bi li se zainteresiraniji čitatelj mogao samostalno upustiti u onomastičku avanturu.

Tumačeći onimijski mozaik Neretvanske krajine, istraživač mora jednako dobro vladati i činjenicama iz onimije susjednih ili malo manje susjednih hercegovačkih kotara, a Domagoj je Vidović dokazao da je u tome suveren.

Ovom je knjigom Domagoj Vidović otvorio i važno pitanje hrvatske onomastike: potrebu za stvaranjem jedinstvene onomastičke baze na temelju koje bi se mogle donositi utemeljene pretpostavke o postanku prezimena. Ta bi baza morala svakako sadržavati sljedeće manje baze: 1. bazu (osobito dvočlanih) osobnih imena od predosmanlijskoga vremena do vremena prvih matica; 2. bazu onomastičke motivike te bazu sufikasa čestih u nadimačkim tvorbama s pridruženim značenjima. Tada će biti lako metkovski prezimenski mozaik povezati s ostalim hrvatskim mozaicima.

Ivana Kurtović Budja

